

TARIM SİGORTASI

Alkan DEMİR, TEAE

1.Giriş

Tarım, diğer sektörler içerisinde doğal, ekonomik, sosyal ve politik risklerden en çok etkilenen sektördür. Tarımdaki en etkili risklerin başında meteorolojik karakterli doğal riskler yer almaktadır. Bunun için "üstü açık fabrika" olarak tanımlanır (Örnek, 2003).

Tarımda, bitkisel ve hayvansal üretimi tehdit eden riskler vardır. Bunlar da hava koşulları, fiyatlar, üretim faktörleri, hastalık ve zararlılar, verimdeki değişme olarak özetlenebilir. Bu gibi risklere bağlı olarak verim ve fiyatlardaki istikrarsızlık, üreticinin gelirinde de dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde tarım sektörünü koruyucu ve yaşam standardını yükseltici önlemler alınmaktadır. Türkiye’de de tarımsal ve hayvansal üretimi tehdit eden risk ve belirsizlikler sonucu meydana gelecek hasarların önlenmesi için en etkili sistem *Tarım Sigortası*’dır.

Tarım Sigortası; tarım sektörünün ve kırsal kesimin bütün sorunlarına çözüm olmamakla birlikte, sağlıklı gelişmesini sağlayabilecek bir özelliğe sahiptir. Tarım sektöründe üreticiler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar doğal afetleri engellemeleri mümkün olamamaktadır. Bu nedenle de üreticilerin, risk ve belirsizliklere karşı kullandıkları en temel yöntemin polikültür tarım olduğu söylenebilir. Fakat, polikültür tarım, ihtisaslaşmayı engellemektedir. Oysa ki her faaliyet alanında olduğu gibi tarımda da girdi başına verimlilik artışı, ihtisaslaşma ile mümkün olmaktadır. Tarım sigortaları uygulamalarının olmadığı bölgelerde üreticiler, üretimlerini güvence altına almak amacıyla polikültür tarıma yönelmekte, verimlilik dolayısıyla, üretim hacmi düşmektedir. Tarım Sigortalarının önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2003).

Tarımdaki doğal, ekonomik ve sosyal riskler bir işletmedeki canlı ve cansız varlıkları tehdit eden, hatta yok eden faktörlerdir. Doğal riskler bunların başında gelmektedir. Bitkisel üretimde de dolu, don, yangın, kuraklık, fırtına, sel felaket haline gelebilen doğal risklerdir.

Gelişmiş ülkelerde doğa olaylarının felakete dönüşmesinin önlenmesinde yapılan tüm çalışmalar “Risk Yönetimi” adı altında bir bilim haline gelmiştir. Bu konudaki araştırma ve deneme sonuçları uygulamada son derece etkili olarak kullanılmaktadır.

Diğer sektörlerde olduğu gibi, tarımda da risk yönetiminde riskleri önlemede öncelikle “Koruma Önlemleri” alınmakta, teknik olarak önlemlerin yeterli olmadığına, “Tarım Sigortaları” uygulamaları devreye girmektedir. Tarım Sigortası tarımdaki risk ve belirsizlikler nedeni ile meydana gelecek zararı karşılayan güvence sistemidir (Dinler, 2003).

2. Dünyada Durum

Dünyada modern anlamda tarımsal sigorta uygulamaları 1770-1800 yılları arasında Avrupa'da başlamıştır. İlk kez İrlanda'da sigorta kooperatiflerince hayvan sigortaları ve Almanya'da ise dolu ve yangın sigortaları yapılmıştır. Ancak ilk uygulamalar deneyimin yetersizliği, sigortalı sayısının artırılmaması, prim oranlarının düşük ve çoğu kez sabit olarak belirlenmesi, hasar dengesinin kurulamaması, devlet desteğinin yetersizliği, reasürör bulma güçlüğü gibi nedenlerle başarısız olmuştur. 19. ve 20.yüzyılda önce Avrupa ülkeleri ve daha sonra ABD ve Japonya gibi ülkelerde geniş kapsamlı tarım sigortaları uygulamaları başlamıştır.

Ülkenin coğrafi konumu ve iklim koşulları dikkate alınarak bitkisel üretimi en fazla etkileyen riskler sigorta kapsamına alınabilir. Bugün İsviçre, Danimarka, İsveç, Arjantin, Avustralya, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde bitkisel ürünler yalnızca dolu riskine karşı, İrlanda'da ise yalnızca yangın riskine karşı sigortalanmaktadır. Dünya'da tarım sigortasının en yaygın şekli, dolu ve don, dolu ve yangın sigortalarıdır. Tarım sigortasının henüz gelişme eğiliminde olduğu Yunanistan ve Bulgaristan'da dolu ve don, Almanya'da dolu ve yangın, Çekoslovakya'da özellikle tahıllar ve sebzelerde dolu, don, sel, fırtına ve yangına karşı sigorta yapılmaktadır.

Ürün sigortasının en gelişmiş ve modern şekli; bitkisel ve hayvansal üretimin tüm risklere (all risk) karşı sigortasının yapılmasıdır. ABD, Japonya, Kanada, Seylan, Yeni Zelanda ve Brezilya gibi ülkelerde bitkisel ürünler bütün risklere karşı tek bir poliçe ile sigortalanabilmektedir. Japonya, Brezilya ve Seylan'da all risk sigorta uygulaması zorunlu iken, ABD ve Kanada'da ise isteğe bağlıdır. Bütün tehlikeleri kapsayan ürün sigortalarının uygulandığı ülkelerde Tarım Sigortaları devlet tarafından desteklenmektedir (Örnek, 2003).

3. Türkiye'de Durum

Türkiye'de 60 milyon hektar alan, tarım alanı olarak kabul edilmesine karşın, ekilebilir alanlar toplam tarımsal arazinin %40.7'sini oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle toplam ekilebilir alanımız, 24.4 milyon hektardır. Ekili tarım alanlarının %98'ine dolu yağdığı, %47'lik kısmının da hasara uğradığı ve sadece %1.8'lik kısmının sigorta edildiği göz önüne alınırsa, sigortacılık açısından büyük bir potansiyelin var olduğu ancak; varolan potansiyelin değerlendirilemediği ve bu nedenle tarım sigortalarının (dolu ve hayvan hayat sigortaları) sektör içerisindeki payının halen %1 seviyesinde bulunduğunu söylemek mümkündür (Şahin, 2003).

Tarım sigortaları uygulamaları 1957 yılında başlamış olmasına ve risklerin giderek arttığı bilinmesine rağmen, çiftçinin gelir düzeyinin sürekli düşmesi, tarım sigortaları için bir devlet politikasının oluşmamış olması, Tarım ve sigorta sektörlerindeki bilgi ve ilgi eksikliği, daha kolay işlere yönelme arzusu gibi faktörler tarım sigortalarının diğer tarımsal faaliyetler yanında daha az gelişmesinde rol oynamışlardır (Örnek, 2003).

Bitkisel ürünlerin sigortalanması konusunda Tarım Sigortaları uygulamaları diğer tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de Dolu Sigortaları ile başlamıştır. Aradan 43 yıl geçmesine rağmen, bugün 62 Sigorta Şirketinin sadece 12'si bu branşta sigorta yapmakta, açık alanda ve örtü altındaki ürünleri için Dolu ve dona ek olarak yangın sigortaları yapılmaktadır (Dinler, 2003).

1987 yılında Tarım Sigortaları'nın geliştirilmesi için planlı bir çalışma başlatılmıştır. "Tarım sigortasını tarımcılar yapmalıdır" başlığıyla hazırlanan "Türkiye için Tarım Sigortaları'nı Geliştirme Planı" (Tanfer Dinler-1987) çerçevesinde öncelikle Tarım ve Sigorta Sektörü'ne konunun öneminin anlatılması, tanıtımı ve çiftçiye götürülen sigorta hizmetlerinin sağlıklı bir alt yapıya kavuşturulup, yaygınlaştırılmasına çalışılmıştır. 1995 yılına gelindiğinde gelişmenin yeterli olmadığı görülmüş, bunu engelleyen faktörler ve diğer ülke örnekleri incelenerek, Tarım Sigortaları'nın ortak bir sistem içerisinde uygulanması için tarım sigortalarına gönül vermiş kişiler bir araya gelerek, Tarım Sigortaları Vakfı'nı (TSV) kurmuşlardır (Örnek, 2003).

Günümüze gelene kadar devam eden bu çalışmalar sırasında dolu yağışlarının etkileri araştırılmış, meteorolojik veriler çerçevesinde "Dolu Haritaları" çıkarılmış, buna göre köy bazında "Dolu Tehlike Bölgeleri" belirlenmiştir. Diğer taraftan ülke genelinde üretilen tüm ürünler hassasiyet ve en yüksek hasar olasılıklarına göre önce 20 tehlike sınıfına ayrılmış, sonra bu 10 sınıfa indirilmiştir. Bunun sonucu çiftçinin köyü ve ürününe göre ödeyeceği "Dolu Primi'ni" gösteren fiyat tablosu oluşturmuş (Dinler ve İçer 1991) ve Sigorta sektörünün uygulamasına sunulmuştur. Bu tablo, yıllık yeni verilerle sürekli yenilenmektedir (Dinler, 2003).

1998 yılı Hükümet programında yer alan "Tarımsal Politikalarla İlgili Yapısal Değişim Projesi" tarım ürünleri sigortası yasının çıkarılması ve devlet desteğinin sağlanmasını öngörmektedir. Bu proje çerçevesinde ilgili kurumların katılımı ile Hazine Müsteşarlığınca yürütülen çalışmalarda 3 ayrı yasa taslağı yer almış, sonuçta Hazine Müsteşarlığı tarafından "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" başlığında yayımlanmıştır. 2000 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığının başlattığı Tarım Reformu Uygulama Projesi (TARUP)-(Agricultural Reform Implementation Project (ARİP)) çerçevesinde tarımda devlet destekli doğal afet sigortalarının başlaması öngörülmüştür.

2001 yılında program çerçevesinde tarım sigortalarını engelleyen iki yasadaki biri olan ve 5254 sayılı yasa yürürlükten kaldırılmıştır. 2090 Sayılı diğer yasa yürürlükte olmasına rağmen hasar ödemelerine ilişkin fon iptal edildiği için uygulamada aktif değildir.

Bugün için Devletin doğal afetler karşısında çiftçiye karşılıksız yardımları yapmasını sağlayan uygulamaların tamamı kaldırılmış durumdadır. Ancak, çiftçiye güvence sağlayacak, "Tarımda Doğal Afet Sigortaları Yasası" da çıkarılmamıştır. 2001 yılında bir taraftan, ARİP Projesinin, Dünya Bankası kredisi ile desteklenmesi için bir ön çalışma başlatılmış, diğer taraftan yasal düzenlemelere ilişkin alt yapı çalışmaları yürütülmüştür.

Türkiye'de Tarım Sigortaları alt yapı çalışmalarında önemli dar boğazların aşılmış olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'deki Tarım Sigortaları alt yapısının bir çok ülkeden gelişmiş olduğu, uyguladığımız sistem için daha önce ki yıllarda örnek aldığımız İspanya'nın bugün AB'de "Tarım Sigortası Sistemleri"ni en iyi uygulayan ülke olduğu görülmüştür. Yapılacak işlemin, dolu sigortalarının yanısıra kuraklık, sel ve don sigortalarına başlamak için mevcut sistemi ve alt yapıyı geliştirmek olduğu yönünde ortak görüş ortaya çıkmıştır (Örnek, 2003).

4. Genel değerlendirme

Tarım sektörünün ülkemiz ekonomisinde çok önemli bir yer tutmasına karşın, tarım branşı prim gelirlerinin toplam prim içindeki payı %1'in üstüne çıkamamıştır. Tarım ürünlerinde katastrofik hasarlara yol açan çeşitli doğal risklerin ve ölümlerinin teminat kapsamına alınacağı tarım sigortaları sisteminin geliştirilmesi, ülke ekonomisi ve tarım sektörünün gelişmesi için büyük önem taşımaktadır (Anonim, 2003a).

Bitkisel ürün sigortalarında 1957 yılından beri uygulanmakta olan geleneksel dolu sigortalarının yanı sıra kuraklık, don, sel gibi risklere karşı sigorta yapabilmeyen dünya genelinde iki kuralı vardır.

Bunlardan birincisi; mevcut dolu sigortalarının alt yapısını geliştirmek, ikincisi devletin prim desteğini sağlamak. Çiftçinin ödeyeceği doğal afet sigortaları priminin ABD ve AB ülkelerinin çoğunda olduğu gibi Türkiye'de de %50'sinin devlet tarafından karşılanacağı öngörüsü bugün için Tarım, Sigorta ve Kredi temin edilen finans kurumları tarafından da kabul edilebilir görülmektedirler (Örnek, 2003).

Tarım Sigortasında gelişmenin sağlanabilmesi için, tarım sigortasının, tarım destekleme programları kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu programın iyi uygulanması ve yaygınlaştırılması halinde; önemli ölçüde etkinlik sağlanabilecektir. Bu itibarla, büyük kaynak aktarımlarına gerek olmaksızın kurulacak sistemin yükü; ödenen primler yoluyla çiftçilere paylaştırılmış olacaktır. Ancak bunun için, devletin katkısının sağlanması ve sigortanın çeşitli yollarla devlet imkanlarından yararlananlar için belli bir ölçüde zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Bu durumda, "Tarım Ürün Sigortası Kanun Tasarısı" önem taşımaktadır. Çünkü, bu kanun; çiftçilerin, bitkisel ürünlerinin ve tarımsal üretimde kullanılan mallarının doğal afetlerden, çiftlik hayvanlarının doğal afetler, hastalıklar ve kazalardan göreceği zararları teminat altına alarak, devletin, üreticilerin, üretici kuruluşların ve sigorta şirketlerinin katılımını ve Tarım Sigortaları'nın gelişimini sağlayacaktır (Şahin, 2003).

KAYNAKLAR

- Anonim, 2003a** <http://www.tsrbs.org.tr/private/trk/faal2001/tarim01.htm>
Örnek, Ü. 2003 http://www.tzob.org.tr/tzob/tzob_haber/Tarim_sigortasi.htm
Şahin, F. 2003 Başak Sigorta A.Ş. Tarım Sigortaları <http://www.tsrbs.org.tr/private/trk/sayi93/incear92.htm>
Dinler, T. 2003 Tarımda Risk Yönetimi ve Türkiye'de Tarım Sigortaları Uygulamaları

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
 Tel:0.312.326 0006
 Faks:0.312.322 8531
 Web: <http://www.aeri.org.tr>
 e-mail: aeri@aeri.org.tr